

ULUSLARASI KORUMA HAKKINDA KILAVUZ İLKELER NO. 11:

Mülteci Statüsünün Varışta Tanınması

BMMYK bu Kılavuz İlkeleri, Ofisin Tüzüğünde belirtilen yetkisi uyarınca ve Mültecilerin Statüsü'ne Dair 1951 Sözleşmesinin 35 ve 1967 Protokolünün II. Maddeleriyle bağlantılı olarak yayımlamaktadır. Bu Kılavuz İlkeler, *BMMYK Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü Çerçevesinde Mülteci Statüsünün Belirlenmesinde Uygulanacak Ölçütler ve Usuller Hakkında El Kitabı*'ni (1979, yeniden baskı 2011, Cenevre) ve diğer Uluslararası Koruma Kılavuz İlkeleri'ni tamamlayıcıdır.

Geniş müzakereler sonucu hazırlanan *Kılavuz İlkelerin*, yetkisi altında mülteci statüsü belirlemekle yükümlü ve/veya varışta yaklaşımın uygulanmasına ilişkin hükümetlere tavsiyede bulunan BMMYK çalışanlarının yanısıra, hükümetler, dava vekilleri ve karar alıcılar için yol göstericidir.

Bkz. *BMMYK Mülteci Statüsünün Belirlenmesinde Uygulanacak Ölçütler ve Usuller Hakkında El Kitabı ve Uluslararası Koruma Hakkında Kılavuz İlkeler*: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4f33c8d92.html>.

Gelecekteki kılavuz ilkelere ilişkin umumi müzakerelere yönelik çağrıların ilan edileceği internet sitesi: <http://www.unhcr.org/544f59896.html>.

I. GİRİŞ

1. Menşe ülkedeki veya vatansız sığınmacılar bakımından önceki mutad ikamet yerindeki kolaylıkla görünür, nesnel koşullar temelinde bir Devlet veya BMMYK tarafından mülteci statüsü tanınması varışta bir yaklaşım anlamına gelmektedir.¹ Varışta bir yaklaşım, bu koşullardan kaçanların kendilerini geçerli mülteci tanımı kapsamına alacak zarar riski altında olduklarını kabul etmektedir.²

2. Varışta yaklaşım, bireysel mülteci statüsü belirleme usulleri (bkz. Bu Kılavuz İlkeler Bölüm III. D.) kapsamında uygulanabilir olmasına rağmen, örneğin bireysel statü değerlendirmesinin elverişsiz, imkansız veya gereksiz olduğu geniş çaplı grup durumlarında daha sıklıkla kullanılmaktadır. Varışta yaklaşım benzer durumdaki bir grup kişinin mülteci karakterinin görünür olduğu durumlar gibi diğer grup ayrılığı örneklerinde de uygulanabilir.

3. Varış temelinde mülteci statüsü tanınması 60 yıldan uzun süredir hem Devletlerin hem de BMMYK'nin yaygın bir uygulamaya olmuştur. Yaygın kullanımı ve dünyadaki mültecilerin çoğunluğunun varış temelinde tanınmasına³ rağmen uygulamaya yol gösterecek tek tip standartlar sınırlı bir şekilde ifade edilmiştir. Bu Kılavuz İlkeler yaklaşımın uygulanmasındaki bazı usule ilişkin ve kanıtsal unsurlarının yanı sıra yasal dayanağı açıklamaktadır. Bazıları (örn. ulusal kararlar) sadece Devletler tarafından kullanılabilir olmasına rağmen, Devletler ve BMMYK'nin genel uygulama standartlarını özetlemektedir. Bireysel usullerde varışta yaklaşımın nasıl uygulanabileceğinden Bölüm III. D'de bahsedilmesine rağmen, Kılavuz İlkeler öncelikle grup belirlenmesine odaklanmaktadır.

A. Tanım ve açıklama

4. "Varışta" genel olarak "ilk bakışta"⁴ veya "görünüşe göre"⁵ anlamına gelmektedir. BMMYK *Mülteci Statüsünün Belirlenmesinde Uygulanacak Ölçütler ve Usuller Hakkında El Kitabı* varışta temelli grup belirlenmesini aşağıdaki şekilde tanımlamaktadır:

[g]rup üyelerinin [...] bireysel şekilde mülteci olarak değerlendirilebileceğini işaret eden koşullar altında grupların tamamının yerinden edildiği durumlar ortaya çıkmıştır. Bu gibi durumlarda yardım sağlama ihtiyacı genellikle son derece acildir ve her bir grup üyesi için bireysel mülteci statüsü belirlemeyi uygulamak sadece pratik nedenlerle mümkün olmayabilir. Dolayısıyla tüm grup üyelerinin *varışta* (yani aksini ispat eden kanıtın yokluğunda) mülteci olarak değerlendirildiği mülteci statüsünün "grup olarak belirlenmesine" başvurulmuştur.⁶

5. Aşağıdakiler dâhil herhangi bir geçerli mülteci tanımı uyarınca varışta mülteci statüsü tanınabilmektedir:

- Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi ve/veya 1967 Protokolü Madde 1A(2) (bundan sonra "1951 Sözleşmesi" olarak geçecektir);⁷
- Bölgesel mülteci belgelerindeki tanımlardan birisi;⁸
- Birleşmiş Milletler Genel Kurulu yetkisi altında geliştirildiği üzere BMMYK Tüzüğü ve mülteci yetkisi.⁹

Bölgesel mülteci tanımları kısmen menşe ülkelerindeki çatışma, işgal, ağır insan hakları ihlalleri, yaygın şiddet veya kamu düzenini ciddi bir şekilde bozan olaylar gibi nesnel koşullardan kaçan kişilerin büyük ölçekli varışlarına müdahale etmek için tasarlanmıştır ve dolayısıyla grup tanınması türlerine özellikle uygundur. Yaygın olarak Afrika'daki Mülteci Sorunlarının Özel Yönerini Düzenleyen Afrika Birliği Örgütü 1969 Sözleşmesi (bundan sonra "ABÖ Sözleşmesi" olarak geçecektir)¹⁰ altındaki mülteci tanımıyla ilişkilendirilmesine rağmen, varışta yaklaşım benimsemek Afrika'ya özgü değildir. Hangi belge uygulanırsa uygulansın değerlendirme, geçerli mülteci tanımıyla ilgili olarak menşe ülkedeki veya önceki mutad ikamet yerindeki kolaylıkla görünür, nesnel koşullara dayanmaktadır (II. A).

¹ BMMYK, "Kitleli Akın Durumlarında Mültecilerin Korunması: Genel Koruma Çerçevesi", 19 Şubat 2001, EC/GC/01/4: <http://www.unhcr.org/3ae68f3c24.html>, paragraf 6.

² Ivor C. Jackson, "Grup Durumlarında Mülteci Kavramı" (Martinus Nijhoff, 1999), s. 3.

³ BMMYK verileri 2012 yılında 1,121,952 mültecinin grup olarak tanındığını ve 239,864'ünün bireysel olarak tanındığını göstermektedir. Grup temelinde tanınan mültecilerin tamamı varış yaklaşım uyarınca tanınmıştır.

⁴ Latince'den türemiştir. "Bulunulan suçlamayı yeterli olarak destekleyecek ve suçlamayı çürütecek kanıtın olmaması halinde istinad edecek kanıtın olduğu davadır": *Osborn Mücmel Hukuk Sözlüğü* (10. Basım, Thomson Sweet & Maxwell, 2005).

⁵ Oxford İngilizce Sözlük (1. baskı 1933, yeniden baskı 1978, online versiyonu: <http://www.oed.com/view/Entry/151264?redirectedFrom=prima+facie#eid>)

⁶ BMMYK, Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü Altında Mülteci Statüsünün Belirlenmesinde Uygulanacak Ölçütler ve Usuller Hakkında El Kitabı, Aralık 2011 yeniden basımı, HCR/AP/4/ENG/REV.3 (bundan sonra "BMMYK, *El Kitabı*") olarak geçecektir, paragraf 44.

⁷ BM Filistinli Mülteciler Yardım Kuruluşu korumasının veya yardımının sona erdiği durumlarda 1951 Sözleşmesi Madde 1D uyarınca varışta yaklaşım Filistinli mültecilere de uygulanabilmektedir.

⁸ Bkz. örn; genişletilmiş mülteci tanımları: Afrika Birliği Örgütü (Afrika Birliği), Afrika'daki Mülteci Sorunlarının Özel Yönerini Düzenleyen Sözleşme, 10 Eylül 1969 (bundan sonra "ABÖ Sözleşmesi" olarak geçecektir), Madde 1(2); Orta Amerika, Meksika ve Panama'daki Mültecilerin Yasal ve İnsancıl Sorunlardan Korunması Hakkında Uluslararası Konferans Dizisi'nde kabul edilen Cartagena Mülteciler Bildirisi, 22 Kasım 1984 (bundan sonra "Cartagena Bildirisi" olarak geçecektir), Karar III(3).

⁹ BMMYK, "Mülteciler Yüksek Komiseri'nin ve Ofisi'nin Yetkisine İlişkin Not", Ekim 2013, s.3; BMMYK'nın mültecilere yönelik yetkisini "zulüm korkusu, çatışma, yaygın şiddet veya kamu düzenini ciddi bir şekilde aksatan diğer koşullar nedeniyle menşe ülkelerinin dışında olan ve bu nedenle uluslararası koruma gereksinimi duyan tüm kişileri" kapsayacak şekilde özetlemiştir.

¹⁰ ABÖ Sözleşmesi, Madde 1.

6. Varışta yaklaşım sadece mülteci statüsü tanımak için kullanılmaktadır. Reddetme kararları bireysel bir değerlendirmeyi gerektirmektedir.

B. Mülteci statüsü ve uygulanabilir haklar

7. Varışta tanınan her mülteci bu tanımın yapıldığı ülkedeki mülteci statüsünden faydalanmaktadır ve geçerli sözleşme/belge içindeki haklardan yararlanmaktadır. Mülteci statüsünün varışta tanınması, müteakip onay bekleyen ara veya geçici statü ile karıştırılmamalıdır. Aksine, mülteci statüsü varışta belirlendiğinde sona erme¹¹ koşulları karşılanmadığı veya statüleri iptal edilmediği¹² veya geri alınmadığı¹³ sürece o ülkede geçerli kalmaya devam etmektedir.

8. Varışta tanınan mülteciler gereğince bilgilendirilmelidir ve kendileri için statülerini tasdikleyen belgeleme düzenlenmelidir.¹⁴

C. Kullanılacak ortamlar ve varışta yaklaşımın uygun olduğu durumlar

9. Varışta yaklaşım özellikle büyük ölçekli mülteci varışı durumlarına uygundur. Uluslararası koruma ihtiyacı olan kişilerin uluslararası sınırları iddialarının bireysel belirlemesini uygulanamaz kılaacak sayıda ve oranda geçerek varması büyük ölçekli varışlar olarak nitelendirilmektedir.¹⁵

10. Varışta yaklaşım varışları büyük ölçekli olmayan fakat kolayca görünür ortak bir zarar riskini paylaşan benzer durumdaki bireylerden oluşan gruplara ilişkin olarak da uygun olabilir. Benzer durumdaki bireyler tarafından paylaşılan özellikler örneğin kendilerini riske maruz bırakan etnik köken, önceki mutat ikamet yeri, din, toplumsal cinsiyet, siyasi geçmiş veya yaş veya bunların kombinasyonu olabilmektedir.

11. Varışta yaklaşım kamp veya kamp dışı ortamların yanı sıra kentsel ve kırsal alanlarda da uygulanabilmektedir.

12. Güvenliğe ilişkin, hukuki veya operasyonel faktörler göz önüne alınarak varışta yaklaşım sözkonusu durumların hepsinde uygun olmayabilir. Tarama veya diğer usuller (örn. geçici koruma) ve bazı koşullarda bireysel statü belirlemesi gibi alternatif koruma müdahaleleri eldeki duruma daha uygun olabilmektedir.¹⁶

II. MADDİ ANALİZ

A. Kolaylıkla görünür, nesnel koşullar

13. Varışta tanıma, duruma uygun mülteci tanımına karşı değerlendirilen menşe ülkedeki veya önceki mutat ikamet yerindeki kolaylıkla görünür, nesnel koşullara dayanmaktadır.

14. Varışta mülteci statüsü tanınmasına yönelik uygun belgenin belirlenmesinde aksini yapmaya yönelik iyi nedenlerin olmaması halinde genellikle mültecilere yönelik evrensel ve birincil hukuki belge olarak öncelikle 1951 Sözleşmesi kriterlerinin değerlendirilmesi gerekmektedir.¹⁷

15. 1951 Sözleşmesi tanımı ile ilgili olarak herhangi bir 1951 Sözleşmesi gerekçesi nedeniyle bütün bir gruba karşı

¹¹ Bkz. BMMYK, “Sona Erme Koşulları: Uygulamaya İlişkin Kılavuz İlkeler”, 26 Nisan 1999; <http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain?docid=3c06138c4>, paragraf 2 ve BMMYK, “Uluslararası Koruma Hakkında Kılavuz İlkeler No.3: Madde 1C (5) ve (6) altında Mülteci Statüsünün Sona Ermesi”, 10 Şubat 2003, HCR/GIP/03/03: <http://www.refworld.org/docid/3e50de6b4.html> (bundan sonra “BMMYK, Sona Erme Kılavuz İlkeleri” olarak geçecektir), paragraf 1.

¹² Bkz. BMMYK, “Mülteci Statüsünün İptaline İlişkin Not”, 22 Kasım 2004: <http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain?docid=41a5dfd94> (bundan sonra “BMMYK, İptale İlişkin Not” olarak geçecektir), paragraf 1(i).

¹³ Bkz. BMMYK, “Uluslararası Koruma Hakkında Kılavuz İlkeler No.5: Hariçte Tutma Hükümlerinin Uygulanması: Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi Madde 1F”, 4 Eylül 2003, HCR/GIP/03/05; <http://www.unhcr.org/3f7d48514.html> (bundan sonra “BMMYK, Madde 1F Hariçte Tutma Kılavuz İlkeleri” olarak geçecektir), paragraf 6.

¹⁴ Yürütme Komitesi, (bundan sonra “ExCom” olarak geçecektir) Karar No. 8 (XXVIII), 12 Ekim 1977, Mülteci Statüsünün Belirlenmesi Hakkında; <http://www.unhcr.org/3ae68c6e4.html>, paragraf (v).

¹⁵ BMMYK, “Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi Madde 1F Hariçte Tutma Koşullarının Kitlesel Akın Durumlarında Uygulanması Hakkında Kılavuz İlkeler”, 7 Şubat 2006; <http://www.refworld.org/docid/43f48c0b4.html> (bundan sonra “BMMYK, Kitlesel Akın Hariçte Tutma Kılavuz İlkeleri” olarak geçecektir), paragraf 1. Başka Kılavuz İlkelerde “kitlesel akın” gibi diğer terimlerin kullanıldığının dikkate alınmasına rağmen, “büyük ölçekli hareketler” veya “büyük ölçekli varışlar” bu Kılavuz İlkeler bakımından tercih edilen terimlerdir. Herhangi bir durumun “büyük ölçekli hareket” veya “büyük ölçekli varış” olarak nitelendirilmesine yönelik kesin bir kişi sayısı yoktur. Bu tür bir belirleme müdahale yardımının yanı sıra kayıt kapasitesi, işleme gibi konuları değerlendiren varış Devletin takdirindedir; varışların hızı ve günlük veya aylık oranları da bununla bağlantılıdır.

¹⁶ Alternatif koruma müdahaleleri 1951 Sözleşmesi’ne veya Devlet’in taraf olduğu diğer hukuki belgelere hael getirmemeli ve bunlar tarafından belirlenen koruma rejimini sarsmamalıdır. Bkz. geçici koruma ve kalış düzenlemelerine ilişkin II.E.

¹⁷ Bkz. BMMYK, “Silahlı Çatışma ve Diğer Şiddet Durumlarından Kaçan Kişilere Yönelik Uluslararası Korumaya Yönelik Özet Kararlar; Yuvarlak Masa 13 ve 14 Eylül 2012, Cape Town, Güney Afrika”, 20 Aralık 2012, paragraf 6; <http://www.refworld.org/docid/50d32e5e2.html>. Özet Kararlarda bazı Devletlerin farklı uygulamalar benimsemiş olduğu belirtilmiştir: bazı Devletler 1951 Sözleşmesi mülteci tanımı kriterleri temelinde ilişkin bir değerlendirmenin olduğu tavsiye edilen ardışık yaklaşımı benimsemiştir; diğer Devletler menşe ülkedeki yaygın durumun (örneğin, silahlı bir çatışma) 1951 Sözleşmesi mülteci tanımından ziyade genişletilmiş bir tanımın ön uygulamasına yol açan “kaçışın doğası” yaklaşımını benimsemiştir; diğer durumlar verimlilik ve kolaylık nedenleriyle genişletilmiş bir tanımın uygulandığı pragmatik bir yaklaşım gerektirmektedir (paragraf 31).

zulüm kanıtı olduğunda 1951 Sözleşmesi uyarınca mülteci statüsü tanınmalıdır. Korku unsurunun bireysel değerlendirilmesi, kaçışa zemin hazırlayan olay veya durum aşikar olduğundan, bu tür koşullarda genellikle gereksiz görülmektedir.

16. Bölgesel mülteci tanımlarına ilişkin olarak da kişiler ABÖ Sözleşmesi veya Cartagena Bildirisi'ndeki genişletilmiş mülteci tanımları altında alternatif olarak veya ek olarak tanınabilmektedir.¹⁸ Bu tür durumlarda Devletler belirli durumların "mülteci üreten" özelliği üzerine düzenli olarak mutabık kalmaktadır ve varışta yaklaşımı uygulamaktadır.

17. Varışta mülteci statüsü tanınmasına yönelik bir kararın altında yatan kolaylıkla görünür koşulların tespit edilmesinde ülke bilgisi önemli bir rol oynayacaktır.¹⁹ Bu bilgiler ilgili, güncel ve güvenilir kaynaklardan olmalıdır. Aynı zamanda, menşe ülkedeki veya önceki mutlak ikamet yerindeki olayların karmaşıklığı, en azından öncelikle sınırlı veya çelişkili bilgiyle sonuçlanabilmektedir. Denetimsel sorumluluğu²⁰, sahada bulunması ve operasyonel faaliyetleri dâhil uluslararası koruma yetkisi nedeniyle BMMYK genellikle kaçışın nedenleri ve gerekçelerine ilişkin birinci elden bilgi edinecek konuma eşsiz olarak yerleştirilmektedir. Belirli durumlarda varışta yaklaşımın uygulanmasına yönelik hükümlere tavsiyede bulunma konusunda BMMYK'nın köklü bir uygulaması vardır. Bilginin belirsiz veya durumun değişken olduğu erken aşamalarda diğer koruma müdahaleleri (geçici koruma gibi, bkz. aşağıda II.E.) varışta yaklaşımın etkinleştirilmesinden önce uygun olabilmektedir.

B. Aksine kanıt

18. Bireysel vakada aksine yönelik kanıtın *olmaması* halinde, varışta yaklaşım yürürlüğe girdiğinde faydalanıcı sınıfa dâhil tüm kişiler için geçerli olmaktadır. Aksine kanıt, birey ile ilgili olan ve belirli bir grup üyesi olmadığı veya üye olmasına rağmen diğer nedenlerle (örn. hariçte tutma) mülteci olarak belirlenmemesi gerektiği için mülteci olarak değerlendirilmemesini ileri süren bilgidir.

19. Bunlarla sınırlı olmaksızın aksine kanıt örnekleri aşağıdadır:

- i. başvuru sahibinin belirlenen menşe ülkeden olmaması veya önceki mutlak ikamet yerinin bu ülke olmaması veya belirlenen grup bünyesi altında yatan ortak özelliklere sahip olmaması;
- ii. başvuru sahibinin belirlenen zaman aralığı sırasında kaçmamış olması;
- iii. başvuru sahibinin sözkonusu durum/olay ile bağlantılı olmayan diğer, koruma dışı nedenlerle ayrılması ve *yerinde* iddiasının olmaması;
- iv. başvuru sahibinin iltica ülkesinde ikamet etmesi ve yetkili makamlar tarafından o ülkenin tabiiyetine sahip olmaya bağlı haklar ve yükümlülükler sahip olarak tanınması (1951 Sözleşmesi Madde 1E);²¹
- v. başvuru sahibinin 1951 Sözleşmesi Madde 1F veya ilgili bölgesel belgeler içindeki hariçte tutma koşulları altında yer alması.²²

20. Hukuki kesinlik nedenleriyle herhangi bir aksine kanıt varıştan sonra mümkün olan en kısa zamanda kaydedilmeli ve değerlendirilmelidir. Örneğin kayıt sırasında bu tür bilgiler açığa çıkabilir (bkz. aşağıda III. B). Aksine kanıtın kayıt sırasında ortaya çıkması halinde çeşitli dosya yönetim stratejilerinin tesis edilmesi gerekli olabilir (bkz. aşağıda III. B). Yukarıdaki 6. paragrafta belirtildiği üzere varışta yaklaşım sadece mülteci statüsünü tanımak için kullanılmaktadır. Reddetme kararları bireysel değerlendirme gerektirmektedir.

21. Tanıma sırasında halihazırda varolan aksine kanıt sadece mülteci statüsü tanınmasının ardından ortaya çıkabilir; bu durumda iptal usulleri başlatılmaktadır.²³

C. Savaşanlar veya silahlı unsurlarla ilgilenmek

22. İlticanın sivil ve insancıl karakteri nedeniyle savaşanlar ve diğer silahlı unsurlar askeri veya silahlı faaliyetlere gerçekten ve kalıcı olarak son verdikleri kanıtlanıncaya kadar uluslararası korumaya uygun değildir.²⁴ Silahlı çatışma sonucunda ortaya çıkan büyük ölçekli hareketler bağlamında savaşanlar ve diğer silahlı unsurlar erkenden tespit edilmeli ve titiz bir tarama mekanizması yoluyla sivil nüfustan ayrılmalıdır.²⁵ Askeri veya silahlı faaliyetlerine gerçekten ve kalıcı olarak son verseler ve dolayısıyla mülteci statüsü için başvurmaya uygun olsalar bile mülteci iddialarının tam bireysel incelemesi genellikle gerekmektedir (özellikle hariçte tutulabilir eylemlere muhtemel katılım nedeniyle).²⁶

¹⁸ Bkz. bu Kılavuz İlkeler'de Paragraf 5.

¹⁹ Bkz. genel olarak, BMMYK, "Menşe Ülke Bilgisi: Gelişmiş Uluslararası İşbirliğine Doğru", Şubat 2004; <http://www.refworld.org/docid/403b2522a.html>, paragraf 14.

²⁰ Bkz. BMMYK, "Yetkiye İlişkin Not".

²¹ BMMYK, "Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi Madde 1E'nin Yorumlanmasına İlişkin Not", Mart 2009; <http://www.refworld.org/pdfid/49c3a3d12.pdf>.

²² BMMYK, "Madde 1F Hariçte Tutma Kılavuz İlkeleri".

²³ Bkz. BMMYK, "İptale İlişkin Not".

²⁴ ExCom, "İlticanın Sivil ve İnsancıl Karakteri", 8 Ekim 2002, Karar No. 94 (LIII): <http://www.unhcr.org/3dafdd7c4.html>, paragraf (c)(vii) (bundan sonra "ExCom Karar No. 94" olarak geçecektir).

²⁵ A.g.e. paragraf (c)(iii).

²⁶ BMMYK, "Madde 1F Hariçte Tutma Kılavuz İlkeleri", paragraf 15; BMMYK'da yeniden belirtilmiştir, "İlticanın Sivil ve İnsancıl Özelliğini Sürdürmeye İlişkin Operasyonel Kılavuz İlkeler" Eylül 2006: <http://www.refworld.org/docid/452b9bca2.html>, s. 33 (bundan sonra "BMMYK, Sivil ve İnsancıl Özelliğini Sürdürmeye İlişkin Operasyonel Kılavuz İlkeler" olarak geçecektir).

23. Önceden silahlı faaliyetlere katılmış olan çocuklara yönelik özel usullerin yürürlükte olması gerekmektedir.²⁷
24. Bireysel vakada aksine kanıt olmaması halinde savaşılanların sivil aile üyeleri varışta mülteci statüsünden faydalanabilmektedir.²⁸

D. Yerinde talepler

25. Varışta yaklaşıma yol açan durumdan/olaydan önce menşe ülkesinden veya önceki mutlak ikamet yerinden ayrılan kişiler de varışta mülteci statüsü bildiriminden faydalanabilmektedir.²⁹ İltica ülkesinde ikamet etmesi ve yetkili makamlar tarafından o ülkenin tabiiyetine sahip olmaya bağlı haklar ve yükümlülükler sahip olarak tanınması halinde 1951 Sözleşmesi Madde 1E uygulanabilir (bkz. paragraf 19).

E. Geçici koruma veya kalış düzenlemeleri ile ilişki

26. Varışta mülteci statüsü geçici koruma veya kalış düzenlemelerinden ayırt edilmelidir. Uluslararası koruma ihtiyacı olan kişilerin büyük ölçekli hareketlerine yönelik bir acil durum müdahalesi olarak bu tür düzenlemelerin, uluslararası insan hakları standartları doğrultusunda *geri göndermeden* korumayı ve uygun muameleyi sağlayan uzun bir tarihi vardır.³⁰ Varolan koruma mekanizmalarının yerine geçmeleri amaçlanmamaktadır ve daha yaygın olarak Devlet dışı taraflarda veya ilgili uluslararası ve bölgesel mülteci belgelerine taraf birkaç Devletin olduğu bölgelerdeki belirli krizlere yönelik bölgesel yaklaşımlar olarak uygulanmaktadır.³¹
27. Bazı senaryolarda, ilgili belgelere taraf olan Devletlerde bile varışta yaklaşımın başlangıcı olarak veya sonunda geçici koruma veya kalış düzenlemelerini uygulamak uygun olabilir. Hareketin kesin nedeni ve karakterinin belirsiz olduğu ve dolayısıyla varışta tanıma kararının derhal alınmadığı kriz başlangıcı veya devam eden ayrılışlara yönelik gerekçelerin daha fazla değerlendirmeye gerektirebildiği kriz sonu gibi değişken veya geçiş bağlamında geçici koruma veya kalış düzenlemesi uygun müdahale olabilir.³²

F. Sona erme

28. Madde 1C(1)-(4) bireyin kendi eylemlerine dayanarak uygulanırken 1951 Sözleşmesi Madde 1C(5)-(6)'daki ("genel sona erme") "sona erme koşulları" yaygınlıkla varışta tanınan mültecilere uygulanmak için Devletler tarafından kullanılmaktadır.³³ İkincisine ilişkin olarak, genel sona erme bildirim kapsamına giren tüm tanınan mülteciler sona erme bildiri yürürlüğe girdiğinde otomatik olarak mülteci statülerini kaybetmektedir, yürürlüğe giriş tarihinden önce sona ermeden muaf tutulmak için başvuru yapmalarına imkan verilmelidir ("muafiyet usulleri"). Genel durumların sona ermiş olabilmesine rağmen, belirli sayıda mültecinin geçmişteki veya yeni koşullarla bağlantılı haklı nedenlere dayanan zulüm korkusu devam edebilmektedir veya bu mültecilerin devam eden uluslararası koruma ihtiyaçlarını meşrulaştıran geçmiş zulümlerinden kaynaklanan inandırıcı nedenleri olabilir.³⁴

III. KANITSAL VE USULE YÖNELİK UNSURLAR

29. Varışta yaklaşım benimseme kararı menşe ülkede veya önceki ikamet yerinde kişilerin ayrılmasına (veya ülkeleri dışında kalmasına) neden olan kolaylıkla görünür, nesnel koşulların geçerli mülteci tanımını karşılayıp karşılamadığını iltica ülkesindeki ilgili makam veya yetkisi altında hareket ederek BMMYK tarafından değerlendirilmesinden geçmektedir. Varışta yaklaşımın başlatılmasında ve bitirilmesinde BMMYK'ya danışmak ve bölgesel uyum için çabalamak standart bir uygulamadır.

A. Kanun ile düzenlenmiş resmi karar

30. Varışta yaklaşım benimseme kararı ulusal hukuki çerçeve doğrultusunda verilmektedir. Farklı Devletler bu temelde mülteci statüsü tanımaya yönelik çeşitli yollar benimsemiştir; bunlardan en yaygın olanı ilgili hükümet bakanlığı veya

²⁷ BMMYK, "İlticanın Sivil ve İnsancıl Özelliklerini Sürdürmeye İlişkin Operasyonel Kılavuz İlkeler", Bölüm 2J; BMMYK, "Uluslararası Koruma Hakkında Kılavuz İlkeler No.8: Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi'nin 1(A)2 ve 1(F) Maddeleri ve/veya 1967 Protokolü uyarınca Çocuk Sığınma Talepleri", 22 Aralık 2009, HCR/GIP/09/08: <http://www.refworld.org/docid/4b2f4f6d2.html> paragraf 51; BMMYK, "Uluslararası Koruma Hakkında Kılavuz İlkeler No.10: Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi'nin 1(A)2 Maddesi ve/veya 1967 Protokolü uyarınca Askerlik Hizmetine İlişkin Mülteci Statüsü Talepleri", 3 Aralık 2013, HCR/GIP/13/10/Corr. 1; <http://www.refworld.org/docid/529ee33b4.html>, paragraflar 12, 37-41.

²⁸ ExCom Karar No.94, paragraf (c)(vi).

²⁹ BMMYK, *El Kitabı*, paragraf 94-96.

³⁰ BMMYK, "Geçici Koruma veya Kalış Düzenlemelerine İlişkin Kılavuz İlkeler", Şubat 2014: <http://www.refworld.org/docid/52fba2404.html> (bundan sonra "BMMYK, Geçici Koruma veya Kalış Düzenlemelerine İlişkin Kılavuz İlkeler" olarak geçecektir). Kılavuz İlkeler geçici koruma veya kalış düzenlemelerinin uygun olabileceği dört durumu paragraf 9'da tespit etmektedir: (i) sığınmacılar büyük ölçekli varışları veya başka benzer insancıl krizler; (ii) tekne varışları ve denizde kurtarma senaryoları dâhil karmaşık veya karışık sınır ötesi nüfus hareketleri; (iii) değişken veya geçiş bağlamı; veya (iv) menşe ülkede uluslararası koruma gerektiren ve güvenli ve onurlu geri dönüşü engelleyen istisnai ve geçici koşullar.

³¹ BMMYK, "Geçici Koruma veya Kalış Düzenlemelerine İlişkin Kılavuz İlkeler", paragraf 3 ve 8.

³² A.g.e. paragraf 9(iii).

³³ BMMYK, "Sona Erme Kılavuz İlkeleri", paragraf 23.

³⁴ BMMYK, "Sona Erme Bildirileri bakımından Muafiyet Usullerine İlişkin Kılavuz İlkeler", Aralık 2011: <http://www.refworld.org/docid/4eef5c3a2.html>.

cumhurbaşkanlığı veya kabine kararı gibi yürütme kararı yoluyla olmalıdır. Bu tür bir kararın parlamento veya iltica ülkesinde mülteci işlerinden sorumlu olarak düzenli olarak mülteci statüsü belirleme yürüten idari makam tarafından alınması da mümkündür. Her bir durumda kuruluşun bunu yapacak hukuki yetkisi olmalıdır. Karar yayımlanmış bir ilan, karamame veya talimat (bu Kılavuz İlkeler bakımından bundan sonra “Karar” olarak geçecektir) şeklinde olabilir.³⁵

31. Karar genellikle aşağıdakileri belirtmektedir:

- i. varışta yaklaşım ilan etmeye yönelik yetkiyi sağlayan geçerli yerel hukuk;
- ii. statülerine ilişkin haklar ve görevler ile birlikte mülteci statüsünün hangi 1951 Sözleşmesi veya bölgesel belge başlığına istinaden tanıdığı;
- iii. Kararın altında yatan menşe ülkedeki veya önceki mutak ikamet yerindeki olayların/koşulların açıklaması veya yaklaşımın uygulandığı faydalanıcı sınıfının özellikleri;
- iv. dönemsel gözden geçirme ve iptal yöntemleri.

32. Paragraf 9-10'da açıklanan iki farklı durumu kapsayan Örnek Kararlar bu Kılavuz İlkeler'e, Ek A ve B olarak eklenmiştir.

33. Yetkisi doğrultusunda BMMYK'nın varışta belirlemeye dayanarak kişileri mülteci ilan etme yetkisi vardır. Hükümetler ve ilgili diğer aktörler ile birlikte mültecilere uluslararası koruma sağlama ve çözümler bulma işlevlerini yerine getirmede Devletler'in BMMYK ile işbirliği yapması gerekmektedir.³⁶

B. Tespit ve kayıt

34. Kayıt usulleri varışta yaklaşımın uygulanmasında kilit öneme sahiptir ve bireylerin grup temelli işleme yoluyla tespit edilmesindeki temel yoldur.³⁷ Kayıt usulleri daha ileri bireysel araştırmaların gereksinim duyabilecekleri yönlendirilmenin yanı sıra, varışta yaklaşımdan faydalanmaları amacıyla kişilerin uygun bir şekilde tespit edilmesini sağlamayı amaçlamaktadır. Toplanan veri türünün ve boyutunun duruma bağlı olarak değişeceğine dikkat edilirken,³⁸ varışta yaklaşımın parçası olarak kaydın amacı faydalanıcı sınıfa üyeliklerini belirlemek için bireye ve aile üyelerine ilişkin yeterli bilgiyi elde etmektir. Potansiyel olarak hariçte tutulabilir bireyler dâhil olmak üzere aksine kanıtları tespit etmeye yönelik uygun sorular da kayıt sürecine dâhil edilmelidir.³⁹ Normalde kayıt varıştan sonra en kısa zamanda gerçekleşmelidir.⁴⁰

35. Aksine kanıt belirtilerinin olduğu durumlarda daha fazla bilgi toplamak için kişinin daha gelişmiş bir kayıt sürecine sevk edilmesi gerekmektedir. Soruların sürdüğü durumlarda inanılabilirlik ve/veya hariçte tutma gibi konuların layıkıyla değerlendirilmesi için bireyin düzenli mülteci statüsü belirleme usullerine sevk edilmesi gerekmektedir. Düzenli statü belirleme usullerinin işlevsel olmaması durumunda, bilginin kayıt sistemi içinde açıkça kaydedildiğinden emin olunarak aksine kanıt değerlendirmesinin ertelenmesi gerekli olabilir. Bireysel işleme uygulanabilir ve/veya işlevsel hale geldiğinde mülteci statüsüne uygunluğun veya sonraki bir aşamadaki muhtemel iptalin gözden geçirilmesinin kolaylaştırılma faydası bu şekilde sağlanacaktır.⁴¹ Bu esnada, bu tür kişiler alternatif bir kalış türünden faydalanmalıdır.

C. Varışta yaklaşımı bitirme ve düzenli bireysel statü belirlemeye dönme kararı

36. Menşe ülkede veya önceki mutak ikamet yerinde mülteci statüsüne yönelik grup temelli bir yaklaşımı meşrulaştıracak kolaylıkla görünür egemen koşullar devam ettiği sürece varışta yaklaşım uygun kalmaktadır. Dolayısıyla varışta yaklaşımı benimseme kararının uygulanmasının devam eden kullanımının ihtiyatlı olacağı şekilde dönemsel gözden geçirme altında tutulması gerekmektedir. Benzer şekilde, bireylerin profili ve kaçış nedenleri kayıt yoluyla süregelen bir temelde izlenebilmektedir.

37. Koşullar değiştiğinde varışta yaklaşımı bitirmeye yönelik titiz bir değerlendirmenin yapılması gerekmektedir. Bu tür gözden geçirmeler, mülteci statüsü yaklaşımlarında tutarlılık ve istikrar ihtiyacını kabul ederken menşe ülkedeki durum

³⁵ Yürütme makamları zaman zaman resmi bir Karar düzenlemek yerine bir mektup ile bu Kararlarını BMMYK'ya bildirerek varışta mültecileri tanımayaya karar vermiştir. BMMYK varışta mülteci statüsü tanıma Kararı'nın resmi olarak bildirilmesini memnuniyetle karşılarken bu durum paragraf 30-31'deki metinde açıklanan daha resmi usullere ek olarak gerçekleştirilmelidir.

³⁶ BMMYK, “Yetkiye İlişkin Not”, s. 3-4. Bkz. Cartagena Bildirisi Karar II(2)'nin yanı sıra 1951 Sözleşmesi Madde 35; 1967 Protokolü Madde II; ABÖ Sözleşmesi Madde VIII(1) ve Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma, 13 Aralık 2007, 115/47 Sayılı ve 09.05.2008 tarihli Resmi Gazete, Madde 78(1), 1951 Sözleşmesi'ne genel atıfta bulunarak; Amsterdam Antlaşması Bildiri 17, Avrupa Topluluğu'nu Kuran Antlaşma Madde 73k hakkında bildirim, 340/134 Sayılı ve 10.11.1997 tarihli Resmi Gazete; Üye Devletler'de mülteci statüsünün verilmesi ve geri çekilmesine yönelik asgari standartlara ilişkin 2005/85/EC sayılı AB Konseyi Yönergesi, 326/13 Sayılı ve 13.12.2005 tarihli Resmi Gazete, Madde 21.

³⁷ Bkz. BMMYK ExCom, “Mültecilerin ve Sığınmacıların Kayıt Altına Alınması”, 5 Ekim 2001, Karar No.91 (LII): <http://www.unhcr.org/3bd3e1d44.html>, paragraf (a).

³⁸ BMMYK, “Kayıt El Kitabı”, Eylül 2003: <http://www.refworld.org/docid/3f967dc14.html>, s. 21, 30, 32, 41 ve 53 (bundan sonra “BMMYK Kayıt El Kitabı” olarak geçecektir); Kayıt; koruma, belgeleme ve yardımcı olma (gerekli olursa ve olduğunda) amacıyla kişiler hakkındaki bilgiyi tespit etme, kaydetme, doğrulama, güncelleme ve yönetmeye yönelik sistemik bir yöntemdir. Kalıcı çözümlere yönelik arayış için de Kayıt bir başlangıç ve temel adımdır.

³⁹ Bkz. BMMYK, “Kitlese Akın Hariçte Tutma Kılavuz İlkeleri”, paragraf 51-53. Bkz. bu Kılavuz İlkeler'de II.B.

⁴⁰ BMMYK, “Kayıt El Kitabı”, s.7.

⁴¹ Bkz. BMMYK, “Kitlese Akın Hariçte Tutma Kılavuz İlkeleri”, paragraf 54-55.

tarafından yönlendirilmektedir.⁴²

38. Varışta mülteci statüsü tanınmasına yönelik kararda olduğu gibi bu yaklaşımı bitirme kararı iltica ülkesindeki ilgili makamın elindedir. Varışta yaklaşımı bitirmeye yönelik kararı, varışta yaklaşım uygulama kararında olduğu gibi bitirme tarihini belirterek, aynı yolla (yani ilan, kararname veya talimat yoluyla) tebliğ edilmelidir. Varışta yaklaşımın bitirilmesinin, halihazırda bu yaklaşım altında tanınanların mülteci statüsünü etkilemediği kamusal iletişim ve erişimin yanı sıra bu kararda açıkça belirtilmelidir (statüleri yalnızca 1951 Sözleşmesi Madde 1C doğrultusunda sona erer, bkz. II. F). Aynı şekilde, bu tür bir karar sığınmacıların bireysel usuller yoluyla iltica başvurusunda bulunma hakkını engellemektedir. Varışta yaklaşımın bitmesi mülteci iddialarının bireysel mülteci statüsü belirleme usulleri yoluyla değerlendirilmesiyle iltica sisteminin normale döndüğüne işaret etmektedir.
39. Varışta yaklaşımı bitirmeye yönelik örnek bir karar Ek C’de mevcuttur.

D. Bireysel usuller kapsamında varışta yaklaşım

40. Bu Kılavuz İlkeler varışta yaklaşımın grup başvurusuna odaklanmasına rağmen, bazı Devletler bireysel usuller kapsamında varışta yaklaşımları uygulamaktadır. Bireysel usuller bağlamında varışta yaklaşım, bir iddia sınıfının açıkça tesis edilmiş mahiyeti veya dâhil etme varsayımı temelinde basitleştirilmiş veya hızlandırılmış süreçlerin de bir parçası olabilir.⁴³ Bireysel usullerde varışta yaklaşım benimsemek, belirli nesnel unsurların kabulü şeklinde bir “kanıtsal faydayı”⁴⁴ başvuru sahibine sağlayacak şekilde işlemektedir. Aksine kanıt olmadığı sürece, mülteci statüsü daha önce belirlenen “faydalanıcı sınıfa” ait olduğunu kanıtlayabilen kişilere sağlanmaktadır.
41. Bireysel usullerde varışta yaklaşım benimsemenin özellikle adalet ve verimlilik gibi pek çok avantajı vardır. Adalet açısından karar vericilerin menşe ülkede veya önceki mutlak ikamet yerlerinde var olan risklerle ilgili olarak belirli nesnel unsurların kabulü uyarıncabirbirine benzer vakalara benzer muamele yapılmasına olanak sağlamaktadır. Verimlilik açısından bu tür bir yaklaşım genellikle vakaları dinlemek için gerekli süreyi azaltmaktadır, çünkü bireylerⁱⁿ sadece (i) menşe ülkenin vatandaşı olduklarını veya vatansız sığınmacılar sözkonusu olduğunda önceki mutlak ikamet yerlerini, (ii) tespit edilen gruba üye olduklarını ve/veya (iii) sözkonusu olayın/durumun belirlenen zaman dilimini kanıtlamaları gerekmektedir.⁴⁵

⁴² Mülteci Statüsünün Ülke Sınırları Dışındaki Etkilerine İlişkin BMMYK ExCom Kararı, No. 12 (XXIX), 17 ekim 1978: <http://www.refworld.org/docid/3ae68c4447.html>, paragraf (b).

⁴³ “Hızlandırılmış olumlu” işleme veya benzer bir terimlendirme olarak da biliniyor olabilir.

⁴⁴ Bu kanıtsal faydaya J.F.Durieux tarafından “The Many Faces of “Prima Facie””: Group Based Evidence in Refugee Status Determination” (2008) 25(2) *Refugee* 151 makalesinde “kanıtsal kısayol” olarak atıfta bulunulmuştur.

⁴⁵ BMMYK, “Mülteci Taleplerinde İspat Yükümlülüğü ve Standartına İlişkin Not”, 16 Aralık 1998: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b33338.html>, paragraf 8.

Ek A: Büyük ölçekli varışlar için varışta yaklaşım benimsemeye yönelik örnek Karar

Varışta tanınmanın ilanı

[*yerel kanun*] tarafından verilen yetkilerini kullanarak, [*ilgili makam*] aşağıdakileri ilan etmektedir:

1. [*tarih yerleştirin*] tarihinde yürürlüğe girmek üzere, [*tarih*] tarihinde veya sonrasında [*koşullar/olay*] nedeniyle [*menşe ülke*]'den kaçarak [*iltica ülkesi*]'e gelen kişiler varış temeli uyarınca mülteci olarak tanınmaktadır.
2. [*tarih*] tarihinden önce [*menşe ülke veya vatansız sığınmacılar bakımından önceki mutad ikamet ülkesi*]'den [*iltica ülkesi*]'e gelen ve [*koşullar/olay*] nedeniyle [*menşe ülke veya önceki mutad ikamet yeri*]'e geri dönemeyen veya dönmek istemeyen kişiler de mülteci olarak varışta tanınmadan faydalanacaktır (*yerinde tanıma*).
3. [*1951 Sözleşmesi Madde 1A(2)/1967 Protokolü ve/veya bölgesel mülteci tanımı*] ve [*ilgili ulusal kanun*] uyarınca mülteci olarak tanınan bu tür kişiler [*uygulanabilir olduğu üzere 1951 Sözleşmesi/bölgesel mülteci belgesi*] uyarınca mülteci olarak hak ve menfaatlerden faydalanır ve ulusal kanunlar ile düzenlemelere uyma görevleri vardır.
4. Mültecileri varışta yaklaşım uyarınca tanıma kararı dönemsel olarak gözden geçirilecektir ve menşe ülke bilgisine yönelik gereken değerlendirme ve BMMYK'ya danışma sonucunda [*ilgili makamın resmi kararı*] tarafından iptal edilinceye kadar geçerli kalacaktır.

[imza]
[kaşe]
[tarih]

Ek B: Benzer durumdaki kişi grupları için varışta yaklaşım benimsemeye yönelik örnek Karar

[Grup açıklaması] için varışta tanımının ilanı

[yerel kanun] tarafından verilen yetkilerini kullanarak, [ilgili makam] aşağıdakileri ilan etmektedir:

1. [tarih yerleştirin] tarihinde yürürlüğe girmek üzere, aşağıdaki kişiler varışta mülteci olarak tanınır:
  - [grup açıklamasını yerleştirin]
2. [1951 Sözleşmesi Madde 1A(2)/1967 Protokolü ve/veya bölgesel mülteci tanımı] ve [ilgili ulusal kanun] uyarınca mülteci olarak tanınan bu tür kişiler [uygun olduğu üzere 1951 Sözleşmesi/bölgesel mülteci belgesi] uyarınca mülteci olarak hak ve menfaatlerden faydalanır ve ulusal kanunlar ile düzenlemelere uyma görevleri vardır.
3. Mültecileri varışta yaklaşım uyarınca tanıma kararı dönemsel olarak gözden geçirilecektir ve menşe ülke bilgisine yönelik gereken değerlendirme ve BMMYK'ya danışma sonucunda [ilgili makamın resmi kararı] tarafından iptal edilinceye kadar geçerli kalacaktır.

[imza]
[kaşe]
[tarih]

Ek C: Varışta yaklaşımı iptal etmeye yönelik örnek Karar

[açıklama] için varışta tanınmanın bitirilmesi kararı

[yerel kanun] tarafından verilen yetkilerini kullanarak, [ilgili makam] aşağıdakileri ilan etmektedir:

1. [ilgili makam] tarafından verilen [karar sayısı ve tarihini girin] sayılı ve tarihli [menşe ülke adı/koşul/olay]'dan gelen mültecileri varışta tanıma kararı, menşe ülke bilgisine yönelik gerekli değerlendirme ve BMMYK'ya danışma sonucunda [geçerli ulusal kanun] doğrultusunda [tarih girin] tarihinden itibaren iptal edilmiştir.
2. Varışta yaklaşımı iptal etmeye yönelik bu karardaki hiçbir şey, sığınmacıların düzenli mülteci statüsü belirleme usulleri kapsamında iltica veya diğer uluslararası koruma türlerine başvuru yapma hakkını ortadan kaldırmamaktadır.
3. Bu yaklaşım [varışta tanımayı ilan eden karar tarihi ve sayısı] altında tanınanların mülteci statüsü hiçbir şekilde bu karardan etkilenmemektedir. 1951 Sözleşmesi Madde 1C doğrultusunda statüleri sona erdirilinceye kadar mülteci olarak tanınmaya devam edeceklerdir.

[imza]

[kaşe]

[tarih]